

Näkökulma korrupioon: hyvä veli -verkostot ja niiden torjunta

Ari Salminen

Kirjoituksen tarkoitus

Korruptio määritellään toiminnaksi, jossa julkista asemaa tai tehtävää käytetään väärin oman edun tai yksityisen edun tavoitteluun. Asema voi olla luottamusasema, virka-asema tai muu vastaava. Etua voidaan tavoitella itselle tai itseä lähellä olevalle ryhmälle. Kuten raportissa Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa (2022, 10) todetaan, korruptio vaarantaa paikallishallinnossa yleisen edun toteutumisen ja luottamuksen viranomaistoimintaan.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on keskittyä yhteen korruption ilmenemismuotoon eli hyvää veli -verkostoon. Millaisesta verkostosta on kysymys ja mihin sen toiminta perustuu? Mikä ajaa siihen, että korruptiivinen verkosto syntyy tai se perustetaan? Miten sitä voidaan torjua tehokkaasti?

Korruption ilmeneminen

Korruption syiksi mainitaan usein mm. a) köyhyys ja poliittisen ja taloudellisen järjestelmän epävakaus, b) kansalaisosallistumisen ja taloudellisen kehityksen alhainen taso, c) vaalijärjestelmän puutteet ja heikkoudet sekä d) hallinnon (byrokratian) heikko kompetenssi, tehottomuus ja vähenevä kilpailu.

Poliittiset ja taloudelliset tekijät selittävät julkisten organisaatioiden korruptiota. Jancsicsin (2019) mukaan korruption syntyyn vaikuttavat julkisen hallinnon muutokset, kuten sääntelyn purkaminen, yksityistäminen, yritystyylinen johtaminen sekä siirtyminen julkisen hallinnon eetosesta markkinaetokseen. Siirtymän osalta lyödään laimin virka-ansiot, integriteetti, vastuullisuus ja julkisten palvelujen pitkäkestoisuus.

Korruption tyyppejä, muotoja ja asteita on runsaasti eri yhteiskunnissa, toimintasektoreilla ja instituutioissa. Korruptiota ei voi kuitenkaan kuvata samalla tarkkuudella kuin kansantalouden mittareita.

Suuren luokan korruptioon (grand corruption) ja korruptioriksiin kuuluvat lahjonta, petokset ja julkisen omaisuuden kavaltaminen ja varastaminen. Laittomuuksiin ja vakaviin integriteetin loukkauksiin luetaan eturistiriidat, suosinta, hyvä veli -verkostot ja laittomat palvelumaksut ja voitelurahat. Vähäinen korruptio (petty corruption) käsittää velvollisuuksien laiminlyönnit, huonon johtamisen ja alaisten epäasiallisen kohtelun ja häirinnän sekä huonon hallinnon peittelyn. (Caiden 2016; Dimant & Tosato 2017; Salminen 2018, 90).

Kunnallishallinnon kannalta aihe on relevantti. Kunnat kohtaavat monenlaisia korruption riskialueita ja ilmenemismuotoja, kuten vaikutusvallan ja vastuullisen aseman väärinkäyttöä (ks. Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa 2022). Kuten oheiset tutkimukset osoittavat, kansalai-

set arvioivat hyvä veli -verkostojen esiintymistä oman kotikuntansa luottamus- ja viranomais-hallinnossa ja yritystoiminnassa. Verkostoilla on merkittävä rooli kuntien korruption ja integriteetin loukkausten synnystä.

Vaasan yliopiston tekemässä kansalaisykselyssä (otos 5000 henkilöä) vuodelta 2008 hyvä veli- verkostot ja suosinta olivat kansalaisten arvioiden mukaan yleisimmät korruption muodot Suomessa. Vihreän langan toteuttamassa Maan tapa -kyselyssä kunnanvaltuutetuille (vastaajia 1264) vuodelta 2012 kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että hyvä veli -verkostot vaikuttavat kunnan päätöksentekoon. Kunnallissalan kehittämissäätiön vuoden 2012 haastattelututkimuksessa (1004 henkilöä) kolmannes vastaajista oli havainnut hyvä veli -verkostoihin perustuvaa korruptiota kotikunnassaan. Vaasan yliopiston tutkimuksessa vuonna 2016 selvitettiin kansalaisten käsityksiä korruptiosta avoimella nettikyselyllä. Kansalaisten kertomusten (420 kertomusta) perusteella vallan väärinkäyttö ja hyvä veli -verkostot olivat suurimmat korruption muodot yhdeksän vaihtoehdon joukossa. Kunnallissalan kehittämissäätiön vuoden 2019 haastattelututkimuksessa (1098 haastateltavaa) enimmillään lähes 80 % vastaajista piti yleisimpinä korruption muotoina hyvä veli -verkostoja ja lähipiirin suosimista. (Salminen & Ikola Norrbacka 2009; Vihreä Lanka 19.10.2012; Salminen & Mäntysalo 2013; Salminen & Viinamäki 2017; Kunnallissalan kehittämssäätiön uutiset 1.2.2020).

Korruptio ja verkostot

Verkoston muutos kuvaa siirtymää laillisesta (kirkkaasta) verkostosta laittomaan (pimeään) verkostoon. Verkostolla on monia ominaisuuksia. Verkostomalli voi olla joko hajautettu tai keskitetty. Verkostoyhteydet ovat suoria tai epäsuoria ja samanaikaisesti myös heikkoja tai vahvoja. (Wachs ym. 2020; Pianezzi & Grossi 2020; Gulati ym. 2017; Raab & Milward 2003, 413–439).

Verkostot korvaavat osittain byrokratian ja vähentävät hierarkkisia rakenteita. Korruptiivisen verkoston ero terveeseen verkostoon on hiuksenhieno. Normaaleissa tilanteissa esimerkiksi kuntien yrittäjien ja julkisen sektorin edustajien välille syntyy tiiviitä ja hyväksyttäviä yhteyksiä. Perinteiseen hallintomalliin verrattuna verkostorakenne on kuitenkin otollisempi toimintaympäristö korruptiolle piiloutua ja jäädä tunnistamattomaksi.

Strategiset allianssit ja suhteet, resurssivirrat, jäsenyydet ja johtoasemat sisältyvät korruptiivisiin verkostoihin. Laajimmillaan ne käsittävät satoja toimijoita, kytköksiä ja solmukohtia politiikan, talouden ja hallinnon sektoreilla. Järjestelmää koossa pitävien välittäjien yhteydet muuttuvat jatkuvasti. Järjestelmän korruptoituneisuus lisääntyy sen mukaan miten pitkäaikaisia ovat verkostojen välittäjät ja jäsenet.

Korruptiivisia verkostoja tunnistetaan eri puolilla maailmaa osana sosiaalista, poliittista, taloudellista ja hallinnollista kulttuuria. Kuvatessaan Itä-Aasian maiden historiaa Helmann (2017, 148–151) tuo esille valtaa käyttäviä verkostomalleja, kuten kartelleja, oligarkioita, klaaneja ja moguleita. Verkostot ulottavat toimintansa valtiokoneistoon ja muihin ulkopuolisiin toimijoihin ja pyrkivät anastamaan julkisia varoja. Samaan sarjaan kuuluu kiinalainen salassa pysyvä verkosto (*guanxi*.) Toiminnan painopiste on epävirallisissa suhteissa ja yhteisissä kokemuksissa. Tähän liittyy iskulause, jonka mukaan ”tärkeintä ei ole se, mitä tiedät, vaan se, kenet tunnet”. (Chang 2018; vrt. myös Salminen 2022, 17–18.)

Korruptiiviset verkostot ovat terveen verkostoitumisen vääristymiä. Pahimmillaan ne ovat laittomia ja etsivät jatkuvasti mahdollisuuksia ajaa verkoston jäsenten henkilökohtaisia hyötyjä ja etuja. Lahjojille ja lahjottaville syntyy epäterveitä yhteyksiä, jotka toimivat sekä verkoston sisällä että yhteydessä esimerkiksi viranomaisiin. (Salminen 2022; della Porta & Vannucci 2012).

Hyvä veli -verkosto mallina

Hyvä veli -verkoston malli ja rakennepiirteet on esitetty oheisessa kuviossa 1. Malli on käsitteel-

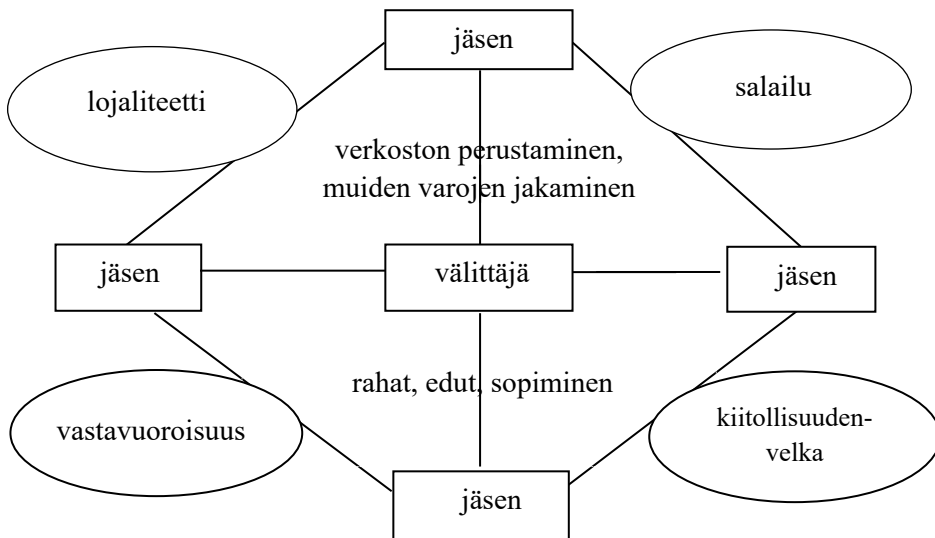
linen, pelkistetty ja eräänlainen abstraktio, mikä ei kuvaa todellisuutta sellaisenaan. Verkostosta voidaan tunnistaa neljä keskeistä piirrettä (Salminen & Mäntysalo 2013, 26):

- 1) salailu,
- 2) kiitollisuudenvelka,
- 3) vastavuoroisuus ja
- 4) lojaliteetti.

Verkostoa voidaan mallintaa siten, että siihen kuuluvat vuorovaikutuksessa olevat toimijat ja välittäjä, joka huolehtii verkoston toiminnasta. Verkostossa tarkastellaan henkilökohtaisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen perustuvien ryhmien muodostumista ja jäsenyyttä. Verkosto perustetaan, jotta voidaan jakaa muiden rahoja ja sopia taloudellisista ja muista eduista. Korruptiiviseen verkostoon voidaan myös 'ajautua' lyhytkestoisesti tai tilapäisesti, mikäli tiiviin lähipiiriin intressi on tilaisuuden tullen ajaa omaa asiaa muiden kustannuksella. Yhteinen piirre on se, että jäsenten valinta verkostoon oletetaan tuovan lisäarvoa toimintaan (vrt. Taylor 2000).

Kuten selvitykset osoittavat, hyvä veli -verkostot ovat yksi keskeinen kunnallishallinnossa tunnistettava korruption muoto. Hyvä veli -verkoston jäsenet voivat olla luottamushenkilöitä, joilla on kytkeä poliittisiin puolueisiin, viranhaltijoita, henkilöitä kuntakonsernien hallinnossa ja johdossa sekä elinkeinoelämän edustajia. Verkoston toimijoilla on useita eri rooleja, valta-aseimia ja sidonnaisuuksia omissa toimintaympäristössään (Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa 2022, 23).

Kunnassa voi olla 'big boss', jonka ympärille ryhmittyy muita henkilöitä. Ajan kanssa ryhmän toimintaan vakiintuu jokin epäeettinen toimintatapa. Yhteisenä intressinä on ajaa omia etuja ja pyrkiä ohittamaan virallisen päätöksentekojärjestelmän vaikutus.

Kuvio 1. Hyvä veli -verkoston piirteet (vrt. Salminen & Mäntysalo 2013)

Kaikki hyvä veli -verkoston piirteet eivät toteudu yhtä aikaa. Myös toimijoiden väliset sidonnaisuudet voivat olla epäsuoria ja erivahvuisia. Vaikka verkoston piirteet säilyvät samoina, verkoston rakenne saattaa vaihdella korruption muotojen ja kontekstien mukaan.

Jäsenten tai verkostotoimijoiden toteuttama salailu ja suojele johtavat siihen, että verkostossa vallitsee hiljaisuuden ja puuttumattomuuden kulttuuri (code of silence). Kun kyseessä on piilokorruptio, tapaukset eivät paljastu. Piilokorruptio on ikään kuin julkinen salaisuus: ”siitä tiedetään mitä ei tiedetä”. Metaforan tasolla piilokorruptio se osa jäävuoresta, joka jää merenpinnan alapuolelle tai ”joki, joka virtaa maan alla”. (Salminen 2022, 18; Blundo 2007; Della Porta & Vannucci 2012).

Kiitollisuudenvelka syntyy niistä teoista, joille odotetaan vastavuoroisuutta. Mikäli lahjaa ei voida organisaatiossa käsitellä julkisesti ja avoimesti, lahjan antaminen tai ylenpalttinen vieraanvaraisuus luovat epätervettä riippuvuutta, joka pahimmillaan johtaa lahjontaan. Kunnallishallinnossa nämä tilanteet nousevat esiin yhteistyössä yksityisten toimijoiden kanssa ja yhteiskuntasuhteiden hoitamisessa. Yhtenä toiminta-alueena ovat julkiset hankinnat (Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa 2022, 39).

Vastavuoroisuudella pyritään löytämään yhteyksiä, rakentamaan siltaa ja solmimaan läheisiä suhteita toimijoiden kesken. Korruptoitunut vastavuoroisuus sulkee muut ulkopuolelle. Vastavuoroisuudella pyritään rakentamaan siltaa ja solmimaan läheisiä suhteita toimijoiden kesken. Tämän kaltainen vaikutusvalta hämääryttää yksityisen ja julkisen sektorin rajapinnan. Verkostoitumiselle ominainen ’luottamuskysymys’ ja vastavuoroisuus syntyvät partnereiden välillä, mikä aiheuttaa molemminpuolista riippuvuutta. (Köbis ym. 2016; Slingerland 2019, 7–8; Tamminen 2020).

Lojaali- ja ystävyyssuhteet perustuvat korruption olosuhteissa epäeettiseen avustamiseen ja suosintaan. Lojaalisuus nojaa verkoston jäsenten keskinäiseen kiitollisuudenvelkaan ja suosintaan. Verkoston jäsenet jakavat muiden varoja omiin tarkoituksiinsa. Kun suosinta on luonteeltaan nepotismia tai kronyismia, se edistää esimerkiksi nimityspolitiikassa ylenemistä ns. yhteysien perusteella eikä niinkään pätevyyttä osoittavien ansioiden perusteella. Hotho ym. (2018) mukaan suosinnasta tulee monia negatiivisia seurauksia mm. tuottavuuteen ja työtyytyväisyyteen.

Altistumisalueet

Mitkä altistumisalueet ovat tyypillisiä hyvä veli -verkostoille? Altistumisella kuvataan korruption ilmenemisen todennäköisyyttä. Altistumisalueet koskevat useita kohteita, kuten julkisen ja yksityisen sektorin suhteita, paikallishallintoa ja luottamustehtäviä, organisaatioiden johtoa ja erityisesti organisaatioita, joiden valvonta on puutteellista. Näitä koskevia yksityiskohtaisia esimerkkejä kuvataan taulukossa 1 (vrt. Salminen 2018, 127).

Korruption ilmenemisen osalta mikään hallinnon osa ei ole kokonaan turvassa, oli sitten kyse monijäsenisestä luottamushallinnosta, virkamiesvalmistelusta ja -esittelystä tai kuntien liikelaitosten päätöksentekoašemista. Kunnissa on lisäksi toimialoja, joiden katsotaan olevan erityisen korruptioherkkiä. Näitä ovat julkiset hankinnat ja kilpailutus, maankäyttö ja kaavoitus, rakentaminen ja lupapäätökset, virkanimitykset sekä vaalirahoitus. (Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa 2022, 14). Tämä selittyy sillä, että korruption oloissa toimialoista on saatavissa merkittäviä taloudellisia hyötyjä ja etuja sekä poliittiseen asemaan liittyvää valtaa.

Taulukko 1. Hyvä veli -verkostojen altistumisalueita

- pyrkimys salailuun ja suhmurointiin lähtökohtaisesti avoimessa ja julkisessa päätöksenteossa
- yksityisen ja julkisen sektorin vaihdantaan perustuvat suhteet ja niiden peittely ja suojele
- paikallistason tuplaroolit luottamus- ja päätöksentekoaesmissa
- lojaliteetin perustana jäsenten keskinäinen sopiminen yksityiset hyödyt sekä yritysjohdon ei-julkiset järjestelyt erilaisista keskinäisistä eduista
- mahdollisuus luottamuspaikkojen kaappaamiseen: piittaamattomuus tasapainoisesta/oikeudenmukaisesta paikkajaosta
- johdon toimet avainasemien valtaamiseksi (ristikkäishallinnointi, pienten piirien istuminen samanaikaisesti monella tuolilla poliittisten tai taloudellisten etujen vuoksi
- usein heikosti valvottujen organisaatioiden, kuten säätiöiden, päättäjien valikoiva taloudellinen tuki omille suosikeille
- yleishyödyllisten yhdistysten johtohenkilöiden (yritys)toiminta vastoin yhdistyksen perimmäistä tarkoitusta
- epäterve kilpailuttaminen (kartellimaiset kiitollisuudenvelkaa synnyttävät toimintatavat)

Korruption torjunta

Keskeinen osa korruption kuvausta on arvioida korruption torjunnan haasteita. Korruptiota suitsitaan monin tavoin ja pyritään estämään sen laajentuminen. Korruption vastainen työ on perusteltua, koska korruptio johtaa suuriin taloudellisiin menetyksiin. Korruptio poistaa yhteisiä sosiaalisia arvoja ja normeja ja sillä on haitallinen vaikutus julkiseen talouteen ja palveluihin. Korruptio saa aikaan harmaan talouden, heikentää demokratiaa ja markkinataloutta sekä loukkaa kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia. Se aiheuttaa hallinnon tehottomuutta, vähentää investointeja ja johtaa aivovuotoon eli koulutetun työvoiman maastapakoon (vrt. Dimant 2013; Dimant & Tosato 2017).

Koska korruptio on kompleksinen ilmiö, on silti perusteltua kysyä, mitä voidaan saavuttaa korruption torjunnalla. Tehokasta torjuntaa kehitetään erilaisten lähestymistapojen, strategioiden ja keinojen avulla.

Tarvitaan tutkimustietoa ja korruptiota koskevaa paikallista tietoa. Torjunnassa tulee suosia räätälöityjä ja moniulotteisia lähestymistapoja. Oleellista on se, mikä sopii ('best fit') eikä aina niinkään se, mikä on paras käytäntö ('best practice'). Korruptionvastaisten toimenpiteiden tulee pohjautua vahvaan teoreettiseen ymmärtämiseen siitä, miten ja kenen kanssa muutos saadaan aikaan. Tarvitaan syvälinen näkökulma organisatorisen korruption ymmärtämiseen, korruption ydinsyihin ja sitä edeltäviin tapahtumiin. Kehittämistyössä tarvitaan toimijoiden välistä luottamusta ja realistisia tavoitteita. Korruption nollatasoon ei voida koskaan päästä. (Wathne 2021; Salminen 2020, 25.)

Tehokkaan ja vaikuttavan korruption torjunnan toimenpiteet ovat usein kulttuuri- ja tilanne-sidonaisia. Laaja korruptionvastainen lainsäädäntö, korruptionvastainen virasto ja strategiat ovat

tyypillisiä raskaan korruption maille. Huomio kiinnitetään suuren luokan korruptionrikoksiin ja rakenteellisen korruption torjuntaan. Alhaisen korruption maissa huomio voidaan enemmän kiinnittää niihin vaaran vyöhykkeisiin, joissa korruptio esiintyy ja joihin voidaan räätälöidä sopivia torjuntakeinoja. Silti korruptionvastaisia strategioita on laadittu alhaisen korruption maissa, kuten Suomessa. Esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksessä strategialla pyritään tehostamaan korruption torjuntaa ja rakentamaan yhteiskuntaa, jossa korruptiolla ei ole menestymisen mahdollisuuksia. Torjunnan kehittämisalueita ovat mm. korruptiotietoisuuden lisääminen, korruptiotapausten paljastumisen edistäminen ja lainsäädännön toimivuus. (Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021–2023. 2021, 10–11)

Hyvä veli -verkostot sisältävät vaikeasti selvitettäviä käytäntöjä, kuten bulvaaneja, haamutoimitajia, veroparatiisiyhtiöitä ym. Epäselvät vastuusuhteet ja suoranainen sekavuus johtavat siihen, että viranomaisten valvonta ei pysy perässä eikä aina pystytä selvittämään, kenen varoja siirretään minne ja milloin ja millaisia laittomuuksia niihin mahdollisesti sisältyy.

Kuten on todettu, hyvä veli -verkostoissa esiintyy lainvastaisuutta, julkisen aseman väärinkäyttöä, suosintaa ja kohtuuttomien taloudellisten etujen jakamista epäoikeudenmukaisella tavalla. Kunnallishallinnossa torjunta onnistuu parhaiten, mikäli korruption riskit ja vaaran vyöhykkeet tunnetaan ja tiedostetaan sekä pystytään löytämään täsmälliset keinot korruption kitkemiseksi. (Salminen 2013; Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa 2022, 23)

Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021–2023 osoittaa, että torjunnan keinovalikoima on laaja ja monipuolinen. Keinoilla painotetaan hieman erilaisia tavoitteita. Toimijoita ja toimenpiteitä on useita.

Poliisi ja oikeusviranomaiset raportoivat korruptiosta. Organisaatioiden ilmoittajia suojelevalta whistleblowing-kanavalla ilmoitetaan korruptioepäilyksistä. Tutkimus- ja selvitystyö analysoi korruption syitä, seurauksia ja torjuntaa. Tutkiva journalismi nostaa esiin korruptioepäilyksiä ja skandaaleja. Avoimuutta ja läpinäkyvyyttä vahvistetaan osana hyvää hallintoa sekä pyritään lisäämään kansalaisyhteiskunnan tietoisuutta korruptiosta. Yksilöiden kohdalla vahvistetaan henkilökohtaista integriteettiä ja korostetaan eettisten koodien merkitystä.

Lähteet

- Caiden, Gerald E. (2016). An Anatomy of Official Corruption. Teoksessa: *Ethics in Public Management*. Toim. H.G. Frederickson & R.K. Ghere. 277–296. Routledge, New York.
- Blundo, Giorgio (2007). *Hidden acts, open talks. How anthropology can “observe” and describe corruption*. In Corruption and the secret of law. A legal anthropological perspective. Toimittaneet Monique Nuijten ja Gerhard Anders. Ashgate, 27–52.
- Chang, Zheng (2018). Understanding the corruption networks revealed in the current Chinese anti-corruption campaign: a social network approach. *Journal of Contemporary China*, 27:113, 735–747.
- Della Porta, Donatella & Vannucci, Alberto (2012). *The Hidden Order of Corruption: An Institutional Approach*. Farnham: Ashgate Publishing.
- Dimant, Eugen (2013). The nature of corruption: an interdisciplinary perspective. *Economic Discussion Papers* no 2013–59. Kiel Institute for the World Economy, 3–65.
- Dimant, Eugen & Tosato, Guglielmo (2017). Causes and effects of corruption: what has past decade’s research taught us. A survey. *Journal of Economic Surveys*, 32/2, 1–22.
- Gulati, Ranjay, Diladin, Dania & Wang, Lihua (2017). Organization Networks. Chapter Twelve. In *Companion to Organizations*, ed. Joel Baum. Wiley on Line Library.
- Hellman, Olli (2017). The historical origins of corruption in the developing world: a comparative analysis of East-Asia. *Crime, Law and Social Change*, vol 68, 145–165.
- Hotho, Jasper, Dana Minbaeva, Maral Muratbekova & Rabbiosi, Larissa (2018). Coping with favoritism in recruitment and selection: a communal perspective. *Journal of Business Ethics* 165, 659–679.
- Jancsics, David (2019). Corruption as Resource Transfer: an Interdisciplinary Synthesis. *Public Administration Review*, vol 79, issue 4, 523–537.

- Korruptiontorjunta kunnallishallinnossa. Askelmerkkejä hyvään hallintoon (2022). Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2022:9. Helsinki
- Köbis, Nils C., Jan-Willem van Prooijen, Francesca Righetti, & Paul A. M. van Lange (2016). Prospection in Individual and Interpersonal Corruption Dilemmas. *Review of General Psychology*, vol 20 no 1, 71–85.
- Pianezzi, Daniela & Grossi, Giuseppe (2020). Corruption in migration management: a network perspective. *International Review of Administrative Sciences*, vol 86(1), 152–168.
- Raab, Jörg & Milward, H. Brinton (2003). Dark networks as problems. *Journal of Public Administration Research & Theory*, vol 13 no 4, 413–439.
- Salminen, Ari (2013). 'Control of Corruption: Case of Finland' in Jon S.T. Quah (eds.), *Different Paths to Curbing Corruption: Denmark, Finland, Hong Kong, New Zealand and Singapore*. Research in Public Policy Analysis and Management, vol 23. Emerald Group Publishing, United Kingdom, 57–77.
- Salminen, Ari (2018). *Rebellisyys maan perii. Tutkimus hyvästä hallinnosta ja korruption torjunnasta*. Edita.
- Salminen, Ari (2020). Korruption vaaran vyöhykkeet: näkökulmia ja mittareita. *Empiirisiä katsauksia korruption vaaran vyöhykkeille*. Toim. Vesa Muttilainen, Natalia Ollus ja Ari Salminen. KORSI-projektin raportti 3. Valtioneuvoston kanslia. Helsinki, 11–34.
- Salminen, Ari (2022). Bad Apples or Rotten Barrel. *Yksilö- ja järjestelmälähtöinen korruptio: katsaus tutkimuskirjallisuuteen*. Vaasan yliopiston raportteja, 27.
- Salminen, Ari & Rinna Ikola-Norrbacka (2009). *Kuullaanko meitä? Eettinen hallinto ja kansalaiset*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 288.
- Salminen, Ari & Venla Mäntysalo (2013). *Epäeettisestä tuomittavaan: korruptio ja hyvä veli -verkostot Suomessa*. Selvityksiä ja raportteja 182. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Salminen, Ari & Olli-Pekka Viinamäki (2017). *Piilokorruptio Suomessa: mitä kansalaiset kertovat?* Vaasan yliopiston julkaisuja. Raportteja 3.
- Slingerland, Willeke (2019). *Network corruption: when social capital becomes corrupted*. Management Book. Eleven International Publishing.
- Tamminen, Tanja (2020). *Menetelmiä korruption kokonaisvaltaiseen seurantaan. KORSI-projektin raportti*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:45.
- Taylor, Curtis R. (2000). The old boy network and the young-gun effect. *International Economic Review* vol 41, issue 4, 871–891.
- Wachs, Johannes, Fazekas, Mhaly & Kertesz, Janos (2020). Corruption risk in contracting markets: a network science perspective. *International Journal of Data Science and Analytics*. Papers, January, 1–16.
- Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi korruptionvastaiseksi strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2021-2023 (2021). Valtioneuvoston julkaisuja 2021:66. Helsinki.
- Wathne, Cecilie (2021). *Understanding corruption and how to curb it. A synthesis of latest thinking*. U4 Issue 2021:3. Chr. Michelsen Institute.